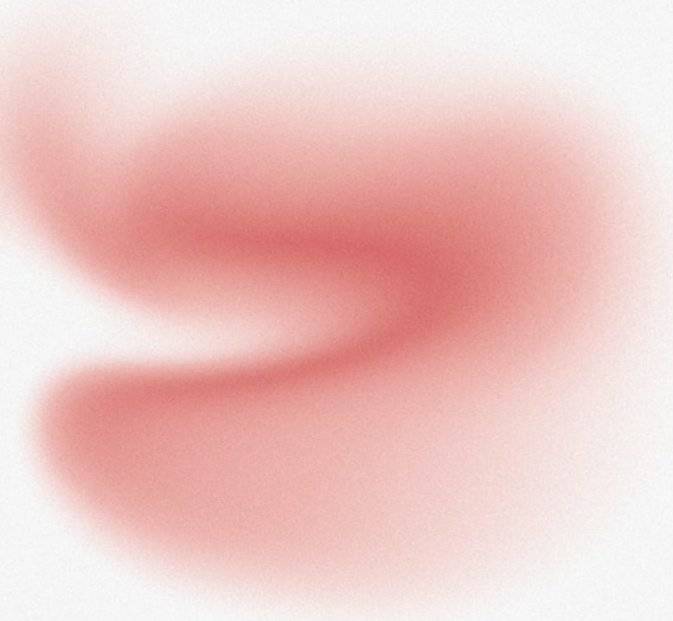

Аналітичний зріз

«Практики данської демократії
на регіональному рівні:
Запоріжжя, Київ, Ужгород, Харків»

Аналітичний зріз підготовлено на основі результатів регіональних досліджень, проведених у межах проєкту «Модель Данського парламенту: Демократія в дії для України». Дослідження базуються на онлайн-опитуваннях та анкетуваннях людей з різних регіонів України. Дослідження базується на даних зібраних в Київському, Запорізькому, Харківському та Закарпатському осередках. Метою цього аналітичного зрізу є міжрегіональне порівняння та узагальнення ключових тенденцій, проблем, які практики є ефективними, за яких умов вони працюють та які з них можуть бути масштабовані в українському контексті.

Методологія дослідження

Усі дослідження було проведено в режимі онлайн через платформу Google Forms.

Загальна кількість респондентів відповідно до осередків:

Закарпатський - 17 осіб (серед них 11 - жіночої статі, 6 - чоловічої статі);

Харківський - 37 осіб (серед них 23 - жіночої статі, 13 - чоловічої статі, 1 - не мала бажання відповідати на запитання);

Київський - 77 осіб (серед них 61 - жіночої статі, 12 - чоловічої статі, 2 - небінарні особи, 1 - гендерфлюїдна особа, 1 - не мала бажання відповідати на запитання);

Запорізький - 25 осіб (серед них 15 - жіночої статі, 10 - чоловічої статі).

Участь у дослідженнях взяли представники різних соціальних груп: молодь, жінки, громадські активісти, внутрішньо переміщені особи та інші мешканці громад.

Опис аналітичних досліджень

Аналітичне дослідження Закарпатського регіонального осередку було на тему прозорості регіонального врядування, а саме доступ громадян до інформації, виклики та шляхи їх подолання. Київського регіонального осередку проводив анкетування щодо інклюзивної демократії в Україні, зокрема участь жінок, молоді та соціально вразливих груп у політичних процесах, бар'єри та шляхи їх подолання. Харківського регіонального осередку концентрувався на співпраці влади Данії з молоддю, досвіді молодіжних рад та можливості для України. Аналітичне дослідження Запорізького регіонального осередку було щодо цифровізації демократії у місті Запоріжжя, а саме щодо ставлення громадян та впровадження єдиного цифрового порталу.

Узагальнюючи, дослідження проводилось щодо того як громадяни України бачать прозорість влади, участь молоді, інклюзію (жінки, молодь, люди з інвалідністю) та цифрову демократію в різних регіонах.

Київський осередок

Київський осередок досліджував участь жінок, молоді та соціально вразливих груп у політичних процесах, бар'єри та шляхи їх подолання.

В дослідженні взяли участь 77 респондентів, 79% з яких – жінки. Також серед опитаних 5% були людьми з інвалідністю, 9% внутрішньо переміщених осіб, 17% військових або членів родин військових, 19% волонтерів або громадських активістів. Щодо вікової категорії, то переважала молодь (17-24) - 94,8%.

В опитуванні були запитання щодо досвіду політичної активності, формами участі та частотою цікавлення політичними подіями. Аналізуючи їх можна побачити, що є суттєва диспропорція між політичною залученістю громадян та їхньою вірою у власну суб'єктність, адже більшість людей відчувають себе усунутими від процесів прийняття рішень у громаді. Показник інтересу до політики - 4,0 з 5, а, реальний рівень впливу на місцеві рішення оцінюється критично низько - лише 2,45 бала.

Дані свідчать, що жінки стикаються з культурними та інституційними бар'єрами, які обмежують їхнє представництво у владі та місцевому самоврядуванні, зокрема зі стереотипом про “жіночі” і “чоловічі” ролі (83,1%). Молодь зазначає про невіру, що “щось можна змінити” (55, 8%) та недовіру старших політиків щодо їхнього професіоналізму (81,8%). Люди з інвалідністю виокремлюють фізичну недоступність громадських приміщень (68,8% респондентів) та відсутність адаптованих форматів інформації (61%) як головні перешкоди для активної участі у політичному житті.

Результати дослідження Київського осередку демонструють, що українська молодь, жінки та соціально вразливі групи мають високий інтерес до участі в політичному житті країни, але водночас низьке відчуття власного впливу. Для респондентів Київського осередку критично важливо долати емоційне виснаження та тривожність (85,7%), недовіру до державних чи місцевих інституцій (75,3%) та втрату зв'язку з громадою через вимушене переміщення (71,4%). Тобто є необхідність застосування освітніх та менторських програм як і в Данії, доступність до органів та механізм як і де їхні голоси дійсно будуть врахованими та почутими.

Запорізький осередок

Дослідження Запорізького регіонального осередку щодо цифровізації демократії у місті Запоріжжя мало на меті зрозуміти ставлення та обізнаність громадян щодо цифрових інструментів демократії та готовності їх використовувати.

Аналіз за віковими групами показав, що молодь до 18 років та 18-24 років має найвищий рівень обізнаності й практичного досвіду у сфері електронної участі. Респонденти 25–35 років або не користувалися інструментами, або оцінювали їх ефективність низько.

Знання цифрових інструментів демократії є середнім, адже 59,4% респондентів не змогли назвати конкретні сервіси, проте інші згадували електронні петиції, онлайн-голосування, сервіси e-dem та бюджет участі. Готовність користуватися новим цифровим інструментом е-участі виявилася високою - 62,5% оцінюють готовність на 5/5, 25% - на 4/5, 9,4% - на 3/5, і лише 3,1% - на 2/5.

Приклад Данії доводить: цифрова демократія «злітає» лише тоді, коли все працює прозоро та зрозуміло. Влада не просто запускає сервіси, а постійно пояснює, навіщо вони потрібні, і це реально змушує людей включитися в життя країни. Запоріжжю варто перейняти цей підхід, варто не просто створювати сайти, а робити їх зручними, зрозуміло розповідати про можливості е-демократії та, головне, давати людям фідбек. Тільки тоді містяни повірять, що їхній клік у смартфоні справді щось змінює в громаді.

Закарпатський осередок

Аналітичне дослідження Закарпатського регіонального осередку було проведене щодо прозорості регіонального врядування, а саме доступу громадян до інформації, виклики та шляхи їх подолання. Результати дослідження демонструють стагнацію у відносинах “влада-громада”. Понад 60% респондентів оцінюють рівень прозорості місцевої влади в Ужгороді як «посередній» (3/5).

Дослідження виявило знатний розрив між офіційними інструментами та звичними для громадян. Офіційний сайт міської ради замикає рейтинг популярності (лише 18%), попри те, що він має найвищий кредит довіри як першоджерело. Головними майданчиками для отримання інформації є соціальні мережі та ЗМІ (71%).

У ході аналізу відкритих відповідей було ідентифіковано дві групи чинників, що блокують прозорість - непрозорість процедур прийняття рішень (60%) й відсутність актуальних даних (53%).

Один з блоків дослідження був присвячений вивченню досвіду Данського парламенту та інших країн щодо підвищення прозорості, а також пошуку шляхів його впровадження в регіоні. Майже 60% респондентів не ознайомлені з практиками Данії. Водночас серед елементів скандинавської моделі, які варто запровадити, найбільш затребуваними були: публічний доступ до всіх рішень і документів (12 осіб), регулярні звіти депутатів (11 осіб), онлайн-інструменти участі громадян (10 осіб) та пряма трансляція засідань (8 осіб).

Харківський осередок

Аналітичне дослідження Харківського регіонального осередку було на тему «Співпраця влади Данії з молоддю: досвід молодіжних рад та можливості для України».

Було опитано молодь віком від 14 до 30+ років, як осіб з досвідом участі у молодіжних радах, студентському самоврядуванні, громадських організаціях, так і молодих людей без такої участі. Найбільш дієвими елементами данської моделі українсь молодь харківського осередку вважає прямі фінансові інструменти: гранти та мікро-проекти (34 голоси), а також молодіжні бюджети й освітні програми (по 26 голосів). Попри те, що 20 респондентів вірять у здатність молоді ініціювати зміни, на шляху адаптації європейського досвіду стоять суттєві перешкоди. Основними бар'єрами є фінансові труднощі (31 відповідь), відсутність політичної підтримки з боку влади (23 відповіді) та низький рівень довіри - 21 відповідь. Це підкреслює запит на реальні важелі впливу, зокрема на спільні проекти та бюджети участі (по 29 голосів за кожен інструмент).

Молодь наголошує на необхідності запровадження освітніх програм для членів рад, а також забезпечення прозорості та їх діяльності. Загальна готовність громад до адаптації данських практик оцінюється на середньому рівні – 3,41 з 5, що свідчить про потенціал для впровадження інновацій.

Аналіз показує, що Данія вирізняється стійкою культурою довіри та відповідальності, яка формує активну участь громадян і високий рівень відповідальності інституцій. В Україні ж контекст значно відрізняється: повномасштабна війна, нижчий рівень

довіри до державних органів і нерівномірний розвиток громадянської активності у регіонах створюють додаткові виклики. Зважаючи на це, для успішного впровадження подібних практик потрібне поступове впровадження змін з урахуванням місцевих особливостей і активним залученням громади.

Міжрегіональне порівняння

Політична активність та суб'єктність громадян

Дослідження, які були проведені в Київському та Харківському осередках показують, що українська молодь, зокрема жінки та соціально вразливі групи мають високий інтерес до участі в політичному житті, але відчуття власного впливу на прийняття рішень в них низький. У Київському осередку більшість респондентів відчують себе усунутими від процесів прийняття рішень у громаді, адже їхній інтерес до політики оцінюється на 4,0 з 5, тоді як реальний вплив на місцеві рішення лише 2,45 бала. Для жінок основним бар'єром є культурні та інституційні стереотипи щодо “чоловічих” і “жіночих” ролей (83,1%). Молодь відзначає недовіру старших політиків і сумнів у власній здатності щось змінити (81,8% і 55,8%). Люди з інвалідністю називають основними перешкодами фізичну недоступність приміщень (68,8%) та відсутність адаптованої інформації (61%).

У Харківському осередку дослідили, що молодь активно включається у гранти, молодіжні бюджети та освітні програми, але фінансові труднощі, відсутність підтримки з боку влади та низький рівень довіри обмежують їхню участь. Готовність громад до адаптації данських практик оцінюється на середньому рівні - 3,41 з 5. Це показує, що потенціал для змін є, але потрібен поступовий підхід з урахуванням місцевих особливостей.

Отже, високий рівень інтересу громадян до політики поєднується з низьким рівнем віри в значущість, що створює потребу у створенні освітніх, менторських та інформаційних програм, спрямованих на посилення реального впливу громадян на місцеві процеси.

Цифрова демократія та доступність інформації

Результати проведених досліджень у різних регіональних центрах України свідчать про те, що громадяни вже почали сприймати цифрові інструменти демократії як важливий канал участі та майбутнього. Водночас використання їх не є рівномірним. У Запорізькому осередку спостерігається висока готовність до використання нових цифрових платформ, адже 62,5% респондентів оцінили її на максимальний рівень. На жаль, рівень поінформованості про наявні цифрові інструменти поки що залишається середнім. Подібна ситуація і в Закарпатському осередку, де офіційні канали доступу до інформації формально викликають довіру, але фактично використовуються значно рідше, ніж соціальні мережі та ЗМІ, адже офіційними джерелами користуються близько 18% опитуваних, а ЗМІ - 71%.

Це свідчить про наявність розриву між звітованістю й відкритістю влади та зручністю доступу до інформації для громадян. Данський досвід демонструє, що ефективна цифрова демократія базується не лише на наявності платформ, а й на зрозумілій комунікації, регулярному оновленні даних і постійному зворотному зв'язку. Для українського контексту це означає необхідність не лише впроваджувати цифрові технології, а й робити їх доступними, зрозумілими та інтегрованими у повсякденне життя для всіх громадян.

Бар'єри участі громадян

У всіх проведених дослідженнях чітко простежуються структурні та соціальні бар'єри участі громадян у політичному житті. Наприклад, для Київського осередку характерною є значна диспропорція між високим інтересом до політики та низьким відчуттям реального впливу на рішення, зорема серед жінок, молоді та соціально вразливих груп. Це свідчить про кризу суб'єктності. Жінки найчастіше стикаються зі стійкими гендерними стереотипами, молодь - з недовірою з боку політиків з багаторічним досвідом та відчуттям марності власної участі, а люди з інвалідністю – з фізичною та інформаційною недоступністю.

У Харківському осередку додатково спостерігаються інституційні бар'єри, такі як брак фінансування, обмежена політична підтримка та низький рівень довіри до влади. У дослідженні Закарпатського осередку ключовими проблемами залишаються непрозорість процедур ухвалення рішень та нестача актуальної інформації. Узагальнюючи, можна зробити висновок щодо того, що причиною низької участі громадян є системні обмеження та проблеми, що потребують контролю та комплексних рішень.

Емоційний та психологічний аспект

Під час повномасштабного вторгнення ми переоцінили та змінили ставлення до такого важливого чинника участі громадян політичних процесах як емоційний і психологічний стан. Вихідні дані Київського осередку показують високий рівень емоційного виснаження, тривожності та втрати відчуття зв'язку з громадою, що безпосередньо впливає на готовність людей долучитися до громадської та політичної діяльності. Це не є неочікуваністю, зважаючи на постійні спроби росіян знищити не лише критичну електричну, залізничну й теплову інфраструктуру міста, але й знищити житло жителів міста.

В Києві спостерігається значна кількість внутрішньопереміщених осіб, тому війна, вимушене переміщення, нестабільність і постійний стрес формують атмосферу недовіри та знижують віру у можливість змін.

Порівнюючи з Данськими практиками, можна зробити висновок, що ефективна демократія неможлива без психологічної безпеки й підтримки, а також відчуття взаємної відповідальності між громадянами і владою. В українських реаліях це означає потребу не лише в інституційних реформах, а й у створенні підтримувального середовища. Наприклад, відкритий діалог, розвиток спільнот і програм, які допомагають відновлювати довіру та зменшувати емоційне навантаження, реабілітаційні програми для ветеранів війни та їхніх сімей. Поєднання інституційних змін і роботи з людським виміром участі може стати основою для стійкого розвитку інклюзивної демократії.

Спільні тенденції та регіональні відмінності

Аналіз результатів досліджень у Київському, Запорізькому, Закарпатському та Харківському осередках дозволяє виокремити чимало як спільних тенденцій, так і регіональних відмінностей, зокрема у сприйнятті демократії, рівні участі громадян та готовності до використання нових інструментів впливу.

Однією із спільних рис є запит на участь і готовність долучитися до процесів за умови, що вони будуть зрозумілими, доступними та матимуть відчутний результат. У Київському осередку це проявляється у високому рівні зацікавленості політикою (4,0 з 5) при водночас критично низькій оцінці власного впливу (2,45 з 5). Схожа тенденція простежується і в інших регіонах: у Запоріжжі громадяни готові користуватися цифровими інструментами, але мають обмежене уявлення про вже наявні сервіси. На Закарпатті люди прагнуть прозорості, але не бачать ефективних каналів комунікації з владою, а у Харкові молодь вірить у потенціал змін, однак стикається з відсутністю реальних механізмів підтримки, як особистісної, так і фінансової для реалізації власних ідей та проєктів.

Важливою спільною темою для всіх осередків є роль освіти та менторських програм. Дані свідчать, що лише доступ до інструментів участі не гарантує їх ефективного використання. Молодь і представники вразливих груп потребують пояснень, супроводу та практичних знань про те, як працюють демократичні механізми. У Харківському та Київському осередках респонденти вказують на необхідність навчальних програм для членів рад та менторства з боку більш досвідчених фахівців та підтримки інституцій. Це резонує з данським досвідом, де участь громадян є результатом системної освіти, а не разових ініціатив.

У всіх регіонах спостерігається низький рівень довіри до органів влади та сумнів у тому, що думка громадян справді враховується. У Закарпатському осередку це проявляється у відчутті непрозорості інституційних процедур та недовіри до депутатів, у Київському - у відчутті відстороненості від ухвалення рішень, у Запоріжжі - у скепсисі щодо ефективності цифрових сервісів. Також відсутність зворотного зв'язку унеможливує ефективне використання механізмів участі, адже люди не бачать результату власних дій.

Вікові та соціальні відмінності є чітко вираженими. Це особливо помітно у Запорізькому осередку, де молодь «на ти» з електронною демократією, тоді як старше покоління або не довіряє цим інструментам, або просто не вміє ними користуватися. Соціальні групи - жінки, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи зазвичай стикаються з додатковими бар'єрами - до технічних проблем додаються стереотипи, втома від війни та зневіра. У цьому контексті регіональні відмінності відходять на другий план, поступаючись спільному виклику - необхідності відновлення довіри.

Попри різний регіональний контекст, усі осередки демонструють схожі структурні

проблеми: розрив між зацікавленістю та реальним впливом, дефіцит освіти і менторства, низький рівень довіри та нерівний доступ до інструментів участі. Водночас високий рівень готовності, особливо серед молоді, свідчить про наявність потенціалу для змін за умови системного та послідовного, впровадження демократичних практик з урахуванням вікових, соціальних та регіональних особливостей.

Можливі ризики та перешкоди

Зважаючи на український контекст, зокрема менталітет та повномасштабне вторгнення можна виокремити наступні можливі ризики та перешкоди на шляху впровадження практик данської демократії:

1. В умовах повномасштабного вторгнення, постійного гострого стресу спричиненого повітряними тривогами, атаками міст російськими шахедами, балістичними та крилатими ракетами та відсутності психологічної підтримки й відповідного сприятливого безпечного середовища залучення громадян може перетворитись на додаткове навантаження для них, а не на ресурс та можливість, що особливо відчутно для молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів.
2. Цифрові інструменти демократії (петиції, платформи е-участі, онлайн-голосування) не матимуть очікуваного ефекту, якщо громадяни не отримують зрозумілого зворотного зв'язку щодо результатів своєї участі, а також якщо російська федерація продовжуватиме кібервійну та атакуватиме й взламуватиме електронні сервіси України. Застосовуючи цифрові інструменти, можна зіткнутися з проблемою забезпечення сталого зв'язку через російські атаки на енергооб'єкти України та забезпечення доступу для людей похилого віку, зокрема тих, хто проживає в селах та немає фінансовою та фізичної можливості користуватись гаджетами.
3. Залучення громадян без чіткого визначення меж впливу не працюватиме, якщо громадянам не буде зрозуміло, на що саме вони можуть впливати, а на що - ні, адже невизначені очікування призводять до розчарування навіть за позитивного результату участі.
4. Комунікація «згори донизу» буде неефективною, якщо влада просто інформуватиме, а не вступає в діалог. За відсутності горизонтальної комунікації громадяни не відчуватимуть себе партнерами процесу, що знижує рівень довіри та відповідальності.
5. Найважливішим є те, що універсальні підходи для всіх регіонів є ризикованими через різний рівень безпеки, ресурсів, довіри та громадянської активності. Те, що працює у відносно стабільних громадах, може бути неактуальним або неможливим у прифронтових чи депопульованих регіонах.

Орієнтація на швидкий результат є ризикованою в українському контексті, адже формування довіри, культури участі та суб'єктності потребує часу. Короткострокові проєкти без довготривалої логіки не створять сталих демократичних практик .

Рекомендації

Проаналізувавши результати дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Посилення участі громадян працюватиме лише за умови, що механізми участі супроводжуються реальним впливом суспільства на рішення. Вони мають мати конкретний результат, а не зводиться до консультативної або символічної ролі. В цій проблемі ключовим бар'єром є не низька мотивація громадян, а інституційна закритість процесів ухвалення рішень, адже проблема участі має інституційний, а не освітній характер.
2. Підвищення представництва жінок у політичних процесах можливе лише за умови подолання культурних і інституційних стереотипів, а не через формальне декларування рівності, а для людей з інвалідністю участь у політичному житті має сенс лише за умови фізичної та інформаційної доступності.
3. За умов війни участь внутрішньо переміщених осіб доволі стрімко знижується через втрату зв'язку з громадою, а не через брак інтересу, тому необхідно врегулювати системну роботу каналів комунікації з ними.
4. Цифрові інструменти демократії підвищують участь, якщо вони просто існують. Необхідно спростити їх використання для різних верств населення, зробити абсолютно прозорими та забезпечити стабільний зворотній зв'язок. Також, за відсутності пояснення логіки роботи цифрових сервісів і їх реального впливу суспільство не буде готовим користуватися ними на постійній основі.
5. Без політичної підтримки з боку влади такі органи як молодіжні ради та інші дорадчі органи ризикують перетворитися на імітацію участі, що знижує довіру молоді до інституцій загалом. Вони є ефективними лише за умови наявності реальних важелів впливу, зокрема доступу до ресурсів, бюджетів і реалізації спільних проєктів. Буде доречно забезпечити проведення регулярних освітніх програм для членів таких дорадчих органів для набуття теоретичних професійних знань, які вони зможуть згодом використати на практиці для блага своєї громади.
6. Участь громадян у політичних процесах знижується навіть за наявності усіх необхідних інструментів, тому в умовах повномасштабної війни пріоритетом є не розширення інструментів, а підвищення довіри та психологічна безпека, ще в свою чергу стає базовою передумовою забезпечення демократії. Необхідно звертати більшу увагу на психологічний стан населення по всій Україні, а не лише в прикордонних областях, адже росія продовжує безжалісно атакувати всю територію України.

Отже, механічне запозичення данських демократичних практик без урахування воєнного контексту та низького рівня довіри не матиме очікуваного та довготривалого

го ефекту. Данський досвід показує, що сталі демократичні практики можливі лише за умови культури взаємної відповідальності та довіри, яка в Україні потребує цілеспрямованого формування, тому варто працювати саме в цьому напрямку, пам'ятаючи, за умов війни та суспільної втоми пріоритетом є не розширення кількості інструментів участі, а підвищення довіри та модернізація до вже існуючих.

Висновки

Результати міжрегіонального аналізу свідчать про наявність значного потенціалу для посилення демократичної участі громадян в Україні, зокрема серед молоді, жінок та соціально вразливих груп. Попри високий рівень зацікавленості у громадському та політичному житті, ключовими стримувальними чинниками залишаються культурні та інституційні бар'єри, які обмежують реальну суб'єктність громадян і доступ до процесів ухвалення рішень.

Аналіз дослідження підтверджує доцільність розвитку системних освітніх та менторських програм, які будуть спрямовані на підвищення обізнаності щодо демократичних механізмів, ролі дорадчих органів та інструментів участі. Такий підхід дозволить не лише посилити компетентність учасників, а й зменшити розрив між формальною участю та відчуттям реального впливу.

Важливим є питання прозорості та доступності інформації. Дані з регіональних опитувань демонструють, що нестача актуальної, зрозумілої та структурованої інформації знижує рівень довіри до органів влади й стримує залученість громадян. Забезпечення відкритого доступу до рішень, конституційних процедур і результатів діяльності є необхідною умовою для відновлення довіри між владою та громадою.

Водночас високий рівень готовності, особливо серед молоді, до використання цифрових інструментів участі, а за умови поєднання цифрових рішень із освітньою підтримкою та прозорими процедурами, вони можуть стати дієвим механізмом залучення громадян до демократичних процесів навіть в умовах кризових викликів. Важливо пам'ятати про рівний доступ та зрозумість використання технологій для всіх верств населення.

Отримані результати свідчать, що український контекст загалом є сприятливим для адаптації окремих елементів данської демократичної моделі, однак потребує глибокого врахування місцевих реалій.

Водночас дослідження показує, що ключова складова данської демократії - культура довіри, відповідальності та сталого зворотного зв'язку - в Україні поки що лише формується.

Таким чином, результати дослідження вказують, що запозичення данських практик не може зводитися лише до формального впровадження окремих механізмів. Необхідно поступово формувати середовища довіри, розвитку освітніх і менторських програм, пояснення логіки прийняття рішень та забезпечення реального врахування голосу громадян. Саме за таких умов данські демократичні підходи можуть бути не просто імпортовані, а органічно інтегровані в українську систему врядування.

Проект реалізується ГО Мережа захисту національних інтересів «АНТС» за грантової підтримки Українсько-данського молодіжного дому.

The project is implemented by National Interests Advocacy Network 'ANTS' with the grant support of the Ukrainian-Danish Youth House.

 @ANTSngo

 @ants.ngo

 @youth.ants

 ants.org.ua

 info@ants.org.ua